

KERKORAAL

verschijnt 4 keer per jaar
jaargang 8 - december 1983

Contactorgaan van de "Amici Cantus Gregoriani".
Tijdschrift voor Gregoriaans.

Redactie: Marie-Louise Egbers, Ger Koppenens, Jos leenen, Rens van de Laar, Silvère van Lieshout, Martin Polspoel.

Redactie en administratie: Burg. van Houtlaan 32,
5701 GH Helmond.
Tel. 04920 - 38571.

Abonnement f 25.-- per jaar overmaken op: AMRO-Bank Helmond
Rek.nr.: 42.06.65.323 Bankgiro 1065135 t.n.v. L. v.d. Laar.

Druk: Drukkerij Aarle-Rixtel B.V. te Aarle-Rixtel.

-O-

De "Amici Cantus Gregoriani" is een kring van mensen die zich verbonden weet met het Gregoriaans en door een jaarlijks terugkerende financiële bijdrage de verschijning van dit tijdschrift alsmede andere op het Gregoriaans gerichte activiteiten mogelijk maakt.
Inlichtingen op het redactieadres.

INHOUD

VAN DE REDAKTIE	73
TOELICHTING BIJ DE OMSLAG	74
VERSLAG CURSUS GREGORIAANS II, Maurice Bogaers	75
UIT HET KOOR GEKLAPT, Wim Mahieu	76
GREGORIAANS WEEKEND, Frits Boudewijns	77 - 81
THEORIE VAN HET GREGORIAANS IV, Jos Leenen	82 - 90
HOMILIE, Mgr. Hendriks	91 - 94
MEDEDELINGEN	95 - 99

Copyright: Overname van artikelen alleen na verkregen toestemming van de uitgever en auteur.

VAN DE REDAKTIE

Deze vierde Kerkoraal opent met besprekingen van een aantal activiteiten. Zo schreef Frits Boudewijns een impressie van het onlangs gehouden Gregoriaans weekend in Helmond.

Jos Leenen schreef al weer de 4e aflevering uit de serie: Theorie van het Gregoriaans.

Onder de kop achtergronden vindt U een homilie van Mgr. Hendriks, uitgesproken tijdens een plechtige eucharistieviering t.g.v. de uitreiking van een hoge pauselijke onderscheiding van Jan Boogaarts.

Tot besluit zijn daar natuurlijk weer de mededelingen.

De redactie van 'Kerkoraal' wenst iedereen een gelukkig 1984.

TOELICHTING BIJ DE OMSLAG

De loerende draak

Wolfenbüttel, Hertog August-bibliotheek Gud. Lat. 20, fol. 14 v.

Afmeting van het blad: 43,5x 29,4 cm.

Liber Floridus van Lambert van St. Omaars. Ontstaan in St-Omaars (Noord-Frankrijk) ongeveer in het midden van de 12e eeuw.

Lambert, de auteur van de Liber Floridus, was, zoals zijn vader, kanunnik van het sticht St-Omaars. In het "Boek der Bloemlezing" stelde hij dank zij zijn universele vorming, zijn tijdgenoten op de hoogte van wetenswaardigheden uit de bijbelse en profane geschiedenis, van de gebeurtenissen van zijn tijd (1e kruistocht), de aardrijkskunde, de astronomie, en andere takken van de wetenschap. Zijn werk is een der weinige middeleeuwse encyclopedieën, die bij het opstellen onmiddellijk geïllustreerd werden; bovendien bezitten we in de Gentse Universiteitsbibliotheek het oorspronkelijke handschrift, dat in 1120 beëindigd werd. De tekst is waarlijk bezaaid met landkaarten, symbolische voorstellingen, bloemen, stadsbeelden, sterrenbeelden en dies meer.

Het exemplaar van Wolfenbüttel, enkele decennia later naar het oorspronkelijke manuscript gekopieerd, bevat onder andere toevoegingen, enkele tafereelen uit de Apocalypse van de H. Johannes. Het blad met de loerende draak, naar de techniek eerder een gekleurde tekening dan een schilderij, geeft de daarbij behorende tekst slechts fragmentair weer (Openb. II, 19-12,6). Wat de woorden niet meedelen, wordt evenwel door het beeld verklaard. Johannes, die dit visioen had, staat bovenaan links. De boog rechts verbeeldt de hemelssfeer, waar Gods tempel zich opent en waarin de Ark des Verbonds zichtbaar is. Onderaan zit de Madonna "bekleed met de zon, de maan onder haar voeten en op haar hoofd een kroon van twaalf sterren". De grote rode draak "met zeven koppen, tien horens en op zijn koppen zeven kronen" heeft zich loerend voor haar gesteld, opdat hij beter het kind, wanneer zij het zal gebaard hebben, zou kunnen verslinden. Met zijn staart veegt hij werkelijk "het derde deel der sterren van de hemel" en werpt ze op aarde. "Doch het kind werd weggerukt tot God en zijn troon". Bovenaan zien we inderdaad dat de rechterarm van God het kind in de hemel tilt.

VERSLAG CURSUS GREGORIAANS II

Na een eerste kennismaking met de 'muziek tussen hemel en aarde' in de beginnerscursus (zie Kerkoraal-I, blaz.3) was een aantal van de deelnemers - ongeveer 20 - zó bevlogen, dat ze in een tweede cyclus van lessen verder in de geheimen van die muziek wilden doordringen.

Gids daarbij was Jos Leenen van het Ward Centrum Nederland in Helmond, waar op 10 avonden van april tot juni 1983 in het Theo Driessen Instituut werd gewerkt en gezongen.

Gewapend met de eerste beginselen konden de deelnemers nu aanvangen met het verder uitdiepen van de fijnheden van arsis en thesis, de ictus-regels, de grillen van het quilisma en van de pressus.

Gregoriaanse modi zijn een hoofdstuk apart. In theorie zijn ze uiterst logisch en doorzichtig, maar moderne westerse oren zijn te zeer gewend aan de 'normale' majeur- en mineurtoonladders met de nodige mollen en kruisen: daardoor ligt die oude kerkmuziek niet zo vlot in het gehoor. Maar samen zingend (en improviserend!) lukte het op wonderlijke wijze de verschillende modi - elke week één, beurtelings authentiek en plagiaal - met het oor op te vangen, in het hart te verankeren en met de stem weer te geven. Het lukte zelfs, de modale toonladders (eerst met wankelende, later met vastere tred) óók transponerend te beklimmen!

Veel aandacht werd ook besteed aan de analyse van de gezangen, aan het verband tussen tekst en muziek en aan de architectuur van de melodie: Onvermoede verten gaan daar open!

Dat een knappe didactische opzet tot resultaten leidt, daarvan getuigde het verrassende feit, dat de cursisten op het eind zelf een liturgische tekst van een nieuwe Gregoriaanse melodie konden voorzien. Nu zullen deze 'composities' wel nooit in de hoge gewelven van Solesmes opklinken, maar toch: een ervaring was het voor eenieder.

Tussendoor werd een behoorlijk brok geschiedenis van het Gregoriaans behandeld, rijkelijk voorzien van literatuur-opgaven, en werd het liturgisch gebruik van het nieuwe Graduale Romanum uiteengezet.

Aan het begin van iedere les stond steeds een inleiding in stemoefening, waardoor men uit de verstrooiende beslommeringen van alledag in een eigen wereld van ervaring geraakt, die nodig is om het aloude gezang met hart en ziel te beoefenen.

Natuurlijk werd de chironomie niet verwaarloosd: Enkele deelnemers hebben voor het eerst in hun - toch soms al wat vergevorderde - leven voor de 'schola' gestaan.

De laatste avond verried Jos Leenen, dat het voor hem de eerste keer was, dat hij Gregoriaans II leidde. Niemand heeft dat al die lessen door vermoed: Jos is een musicus, die het Gregoriaans tot in de toppen van zijn vingers aanvoelt en - dat is het belangrijkste - over de gave beschikt, de muzikale intentie van die muziek feilloos op zijn leerlingen over te brengen.

UIT HET KOOR GEKLAPT

Het is alweer vier jaar geleden, dat ik in het bisdomblad een advertie las, waarin werd gezegd, dat er een cursus Gregoriaans voor gevorderden zou worden gegeven te 's-Hertogenbosch. Ik heb me toen voor die cursus aangemeld en deze met veel genoegen gevolgd. Maar toen de lessen ten einde begonnen te lopen, vroeg ik mezelf toch wel af, wat ik in de praktijk met de opgedane kennis kon gaan doen.

Nu verkeerde ik in de gelukkige omstandigheid, dat de bekwame leidster van de cursus, Zr. Marie-Louise Egbers, op een steenworp afstand van Breda woonde. Dus vroeg ik haar, of zij bereid was, een Gregoriaans koor dat nog opgericht moest worden, te Breda te gaan leiden. Dat was ze, als ik er maar voor zorgde dat er leden kwamen. En zo ontstond de Schola Gregoriana van Breda. We hebben nu tussen de vijftientig en dertig leden, zowel dames als heren. Iedere woensdagavond wordt er stevig gerepeteerd van half acht tot tien uur.

Drie jaar geleden begonnen we met een keer per maand de Vespers te zingen; we hadden daarvoor de medewerking gekregen van de pastoor van het Begijnhof, die niet alleen zijn kerk beschikbaar stelde, maar zelf actief meedeed, iets waarvoor wij hem erg dankbaar zijn. Het bleef echter niet bij de Vespers; al gauw verzorgden we ook een keer per maand een gezongen Mis op zaterdagavond in dezelfde kerk. Gedurende de voorbije drie jaar was dit genoeg voor ons, want onze dirigente stelt hoge eisen en daar zijn we blij mee; het is soms wel een opgave, een antifoon of psalm steeds maar weer te moeten herhalen, maar als het resultaat dan gehoord mag worden, zijn we erg blij. Natuurlijk heeft het Gregoriaans een liturgische functie, het is geen concertmuziek, maar een goed gezongen stuk geeft toch ook muzikale voldoening.

Inmiddels gaan we ook een keer per maand in een parochiekerk in Breda zingen; daarnaast verzorgden we de liturgische zang in enkele bejaardenhuizen in de buurt en werden we gevraagd huwelijksmissen te zingen en missen bij gelegenheid van jubilea.

Toekomstplannen hebben we ook: een alternatimgroep is reeds druk aan het repeteren, we denken aan het opvoeren van een paasspel etc. Eigenlijk komen we daarvoor nog wat leden tekort. Een probleem waar veel koren mee te kampen hebben. We zijn er echter van overtuigd, dat we eens alles zullen kunnen verwezenlijken, gezien de grote inspanningen van onze dirigente en het enthousiasme van onze leden, waarvan er verschillenden een cursus voor beginners gevolgd hebben en sommigen al een studiebezoek aan Solesmes brachten. We zijn er in elk geval maar vast toe overgegaan van onze Schola een officiële vereniging te maken.

Wij wensen alle andere koren veel succes.

Wim Mahieu, voorzitter

Een impressie

"Mijn hele leven ben ik met Gregoriaans bezig geweest en ik heb er geen moment spijt van gehad."

Aldus de oude meester Jos Lennards aan het einde van zijn tweede lezing op Zaterdagmiddag 19 november j.l.

Met nog een 60-tal andere liefhebbers uit Nederland en België, ben ik twee dagen met Gregoriaans bezig geweest.

Ik heb er geen moment spijt van gehad. En mij dunkt dat veel andere weekend-gangers er ook zo over denken.

Veel was het wel, maar in feite een aaneenschakeling van hoogtepunten. Op zaterdag overdag troffen mij twee dingen, of liever gezegd twee personen het meest: Jos Lennards en Roger Karth.

De oude meester Jos Lennards hield twee causerieën: over de esthetische kant van het Gregoriaans en over de interpretatie. Zeer uitvoerig en verantwoord ging hij te werk op een joviaal-vaderlijke wijze. Alsof hij tegen zijn kinderen sprak, zo op een manier van "jongens op het volgende moet je nu eens heel goed letten".

Dr. Jos Lennards

Silvère van Lieshout tijdens de repetitie van de vaste gezangen.

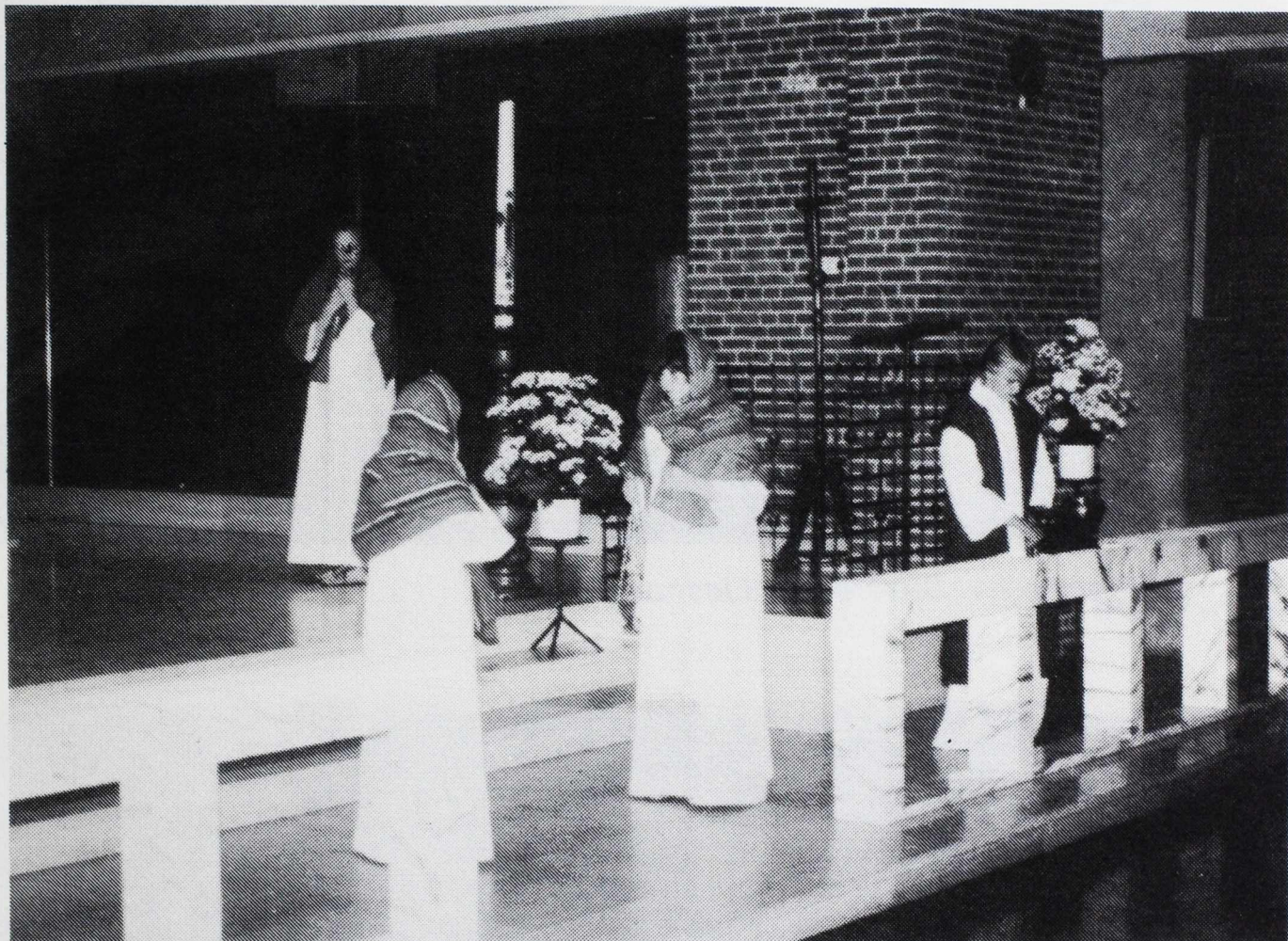
In het kader van een impressie van het hele weekend voert het uiteraard te ver uitvoerig inhoudelijk op Lennards causerieën in te gaan. Voor mij persoonlijk was het een openbaring te zien en te horen hoeveel in de klassieke en moderne muziek terug te voeren is tot het Gregoriaans qua vorm en melodie. In de interpretatie-causerie maakte de behandeling van de chironomie op mij de meeste indruk. Hierbij, en trouwens bij zijn hele bezig zijn in deze twee dagen, kwam de enorme vitaliteit van Jos Lennards nog eens tot uiting. Menigeen zal "er voor tekenen" op die leeftijd nog zo gezond van lichaam en geest te zijn.

En dan Roger Karth! Zelden heb ik iemand zó enthousiast Gregoriaans zien dirigeren! Bovendien wist deze directeur van het Ward-centrum van Zwitserland zijn enthousiasme en begeestering over te brengen op de zangers. Na de eerste repetitie van de wisselende gezangen klonk een spontaan applaus! Dat was het echt "feu sacré". Theo Driessen zal vast en zeker glimlachend vanuit de Hemel hierop neergekeken hebben!

Jammer was het wel, dat de congresgangers 's zondags bij de repetitie vóór de H. Mis en tijdens de plechtige Eucharistieviering de kwaliteit van uitvoering van zaterdag niet meer bereikten.

Op zaterdagavond werden de weekendgangers getrakteerd op een concert waarbij muzikaal veel te beleven viel. Het Paasspel van Egmond werd ontroerend mooi gezongen door de St. Jozefzangertjes en daarna kregen we een interessante dialoog te horen tussen het St. Jozefkoor en de organist

Jan van de Laar. De gespeelde orgelcomposities werden steeds voorafgegaan door het Gregoriaanse gezang wat er aan ten grondslag lag. Vakwerk was het, van twee kanten. De zaterdag werd stemmingsvol afgesloten met de Completen, gezongen door de St. Jozefzangertjes. In tegenstelling tot het Paasspel klonk het geheel m.i. wat te bescheiden, wat te ver weg. Ik vroeg me af of de Completen wel zo geëigend zijn om met kinderen te zingen. Ik had dit liever van het herenkoor gehoord. De totale prestatie van het St. Jozefkoor en de St. Jozefzangertjes en hun dirigent Silvère van Lieshout, op deze avond geleverd, was er een die er wezen mocht.

Fragment uit het Paasspel van Egmond door de St. Jozefzangertjes.

Ook de zondag was eigenlijk alleen maar hoogtepunt. Daar was allereerst de reeds gememoreerde Eucharistieviering. Een Pontificale Hoogmis, gecelebreerd door drie priesters, waaronder de abt van de Benedictijnen van Vaals. Het werd een indrukwekkende viering, geheel in het Latijn, waarin het Gregoriaans als officiële gebedstaal, als "echo van de eeuwigheid" ten volle tot zijn recht kwam.

Even gedreven als in zijn dirigeren toonde 's middags Roger Karth zich in zijn lezing over de Pastorale waarde van het Gregoriaans. Steeds zelf zingend zijn lezing toelichtend, overtuigde hij opnieuw zijn gehoor van het overstijgende, het transcendente karakter van het Gregoriaans, waardoor het bij uitstek de juiste muziek is in de katholieke liturgie.

De slotactiviteit van het weekend bestond uit het zingen van de plechtige Vespers door de weekendgangers samen met de Schola Cantorum van de

St. Jozefkoor o.l.v. Silvère van Lieshout.

Roger Karth en Dr. Jos Lennards.

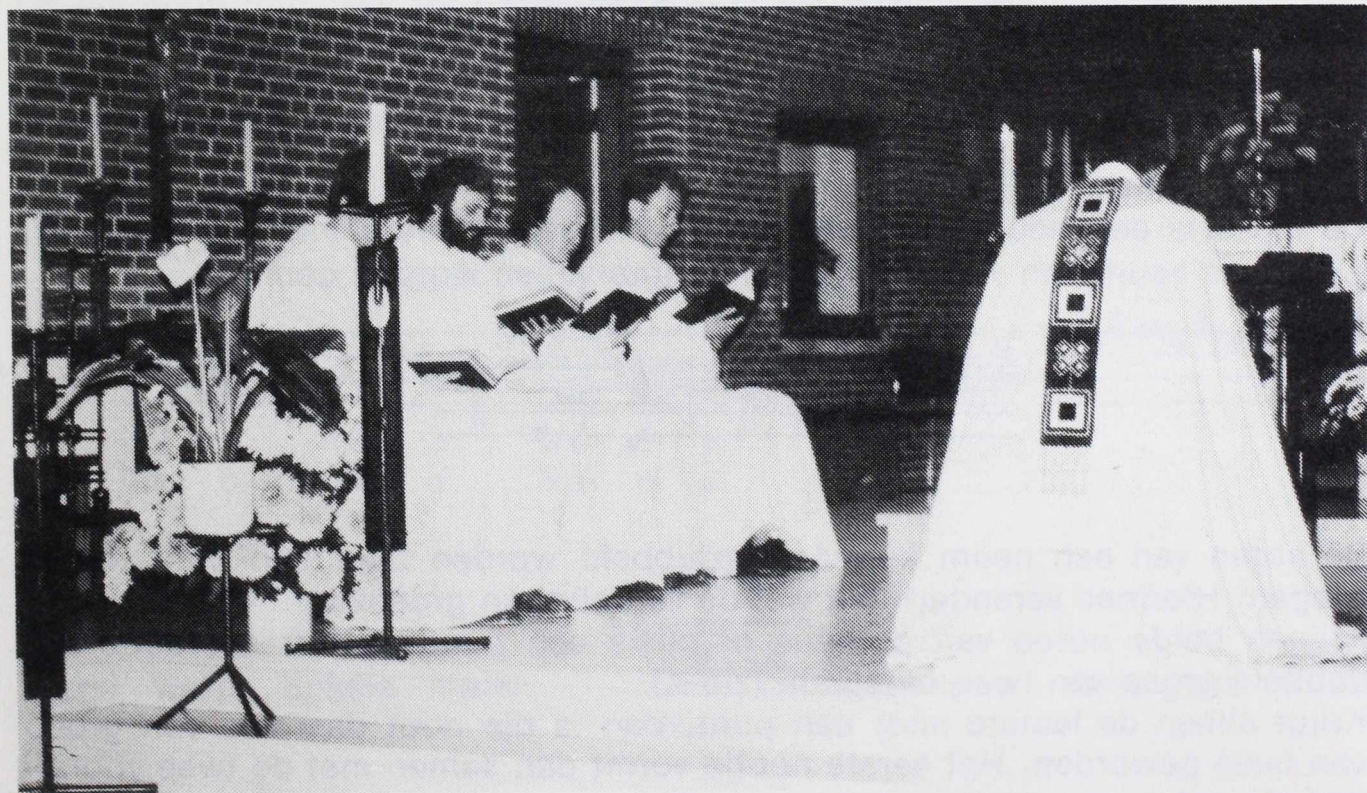
katholieke studentenecclesia te Amsterdam onder leiding van Wim van Gerven. Het was verrassend te horen hoe slechts acht mannen zó overtuigend een kerk wisten vol te zingen. Zeer opvallend was het langzame tempo dat van Gerven en de zijnen aanhielden bij het Magnificat. Even opvallend waren trouwens de prachtige stemmen van de zangers en vooral die van Wim van Gerven zelf.

Een interessant punt van dit weekend wil ik tot slot nog naar voren brengen. De weekendgangers zijn onder drie verschillende dirigenten zingend bezig geweest: Silvère van Lieshout (bij de vaste gezangen voor de Hoogmis), Roger Karth (bij de wisselende gezangen) en Wim van Gerven (delen van de Vespers). Drie keer werden we geconfronteerd met een zeer deskundige en toch verschillende benadering van het zingen van Gregoriaans. Silvère van Lieshout werkend vanuit het zachte zingen, als het ware vanuit de stilte naar één koorklank toe; Roger Karth een innerlijke gedrevenheid overbrengend op de zangers, waarbij het legato-zingen het enthousiasme binnen de perken moest houden; Wim van Gerven meer de strakke, kristalheldere, extra-exacte weg bewandelend.

Zo blijkt dat ook via het Gregoriaans meerdere wegen naar Rome leiden.

Rest mij een welverdiende pluim te steken op de hoed van het Wardcentrum Nederland; Silvère van Lieshout en zijn helpers, voor de uitstekende organisatie van het geheel. De 60 belangstellenden gingen naar huis met een aantal goed onderbouwde ideeën en wetenswaardigheden voor hun "Gregoriaanse praktijk". Aan de slag er mee dus, of om met Roger Karth te spreken, zijn begincommando gevend bij de repetities: "On y va!!"

Frits Boudewijns

Vespers door de Schola Cantorum van Amsterdamse studenten o.l.v. Wim van Gerven.

THEORIE VAN HET GREGORIAANS IV

De notatie

Samengestelde noten, neumen van 2 of meer noten.

Achtereenvolgens worden wat uitvoeriger behandeld:

I pes of podatus

II clivis

III torculus

IV porrectus

V scandicus

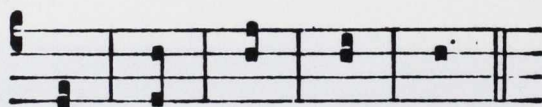
VI climacus

I Pes of Podatus

De pes of podatus is een neum van twee noten, die een stijgende melodie aangeeft. De onderste noot wordt dus eerst gezongen.

De podatus kan grote en kleine intervallen aangeven.

v.b.

II Clivis

De clivis is een neum van twee noten, die een dalende melodie aangeeft. Ook deze neum kan voor verschillende intervallen worden gebruikt.

v.b.

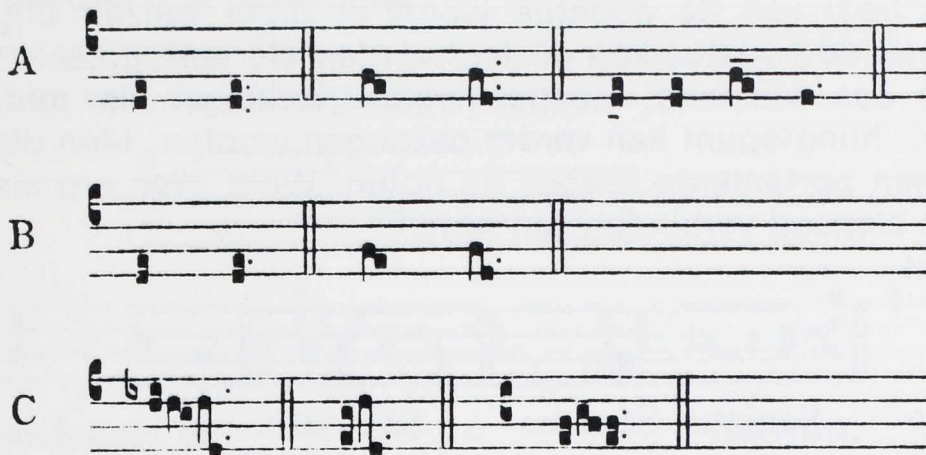

De noten van een neum kunnen verdubbeld worden door een punt toe te voegen. Hiermee verandert dan wel de verdeling in groepen.

Krijgen beide noten van podatus of clivis een punt, dan is hierdoor een dubbele groep van twee ontstaan. (zie A)

Krijgt alleen de laatste noot een punt, dan is die noot daarmee een groep van twee geworden. Het eerste nootje vormt dan samen met de twee voorafgaande noten een groep van drie. (zie B)

Door een liggend streepje, een episema, te plaatsen worden de noten van een neum iets verlengd of verbreed. (zie A)

V.b. C is samengesteld uit podatus en clivis.

Door toevoeging van punten is de groepsindeling anders geworden.

Het eerste fragment tot aan de dubbele streep bestaat uit vier groepen van twee. (podatus - clivis - verdubbelde clivis) Het tweede fragment (een podatus en een clivis met een punt) bestaat uit een groep van drie(!) en een groep van twee (de noot met de punt).

Het derde fragment bestaat weer uit vier groepen van twee.

Uitvoering van de podatus

Alhoewel een podatus uit twee noten bestaat is het niet de bedoeling om ze als twee afzonderlijke grootheden te zingen; erger nog de tweede noot extra aan te zetten. Niet zelden wordt bij podatus en clivis de tweede noot te zeer benadrukt. De neum was voor de Gregoriaanse componisten niet zozeer een samenvoeging van twee noten, als wel één enkele figuur, één muzikaal woord.

De onderste noot van de podatus kunnen we beschouwen als de bron van waaruit de hele groep ontspringt. De bovenste noot is een arsis-noot (spanning) die de voorafgaande noot met de volgende verbindt. De bovenste wordt zeer licht gezongen, zonder aanzet.

Oefening

A

Nu- o Nu- o Nu- o- a.
Na- o Na- o Na- o- u.

Eerst wordt enkele malen

Nu- o

gezongen, vervolgens wordt

Nu- o

gezongen met dezelfde intentie als het eerste fragment.

De bovenste noot van de podatus wordt er bijna vanzelf bijgevoegd. De eerste noot van de podatus kan gezien worden als springplank. Wanneer na herhaling(en) een vloeiend, soepel legato verkregen is met een lichte ronding in het hoogtepunt kan verder gezongen worden. Men dient echter te waken voor een portamento tussen de noten. Want even erg als het hoekig zingen is het slepend verbinden van noten.

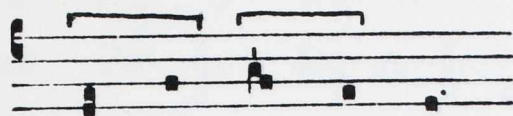
v.b. met tekst

Neumen verbonden met punctums

Als een punctum tussen twee neumen in staat, dan vormt die punctum altijd één groep met de voorafgaande neum.

v.b.

v.b.

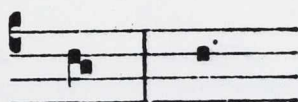
In bovenstaande regel zitten 4 groepen van drie.

De pressus

Als een punctum vlak voor een neum staat, dan wordt ze niet gezongen als een afzonderlijke noot, maar vormt ze met de eerste noot van de neum een toon van dubbele lengte.

v.b.

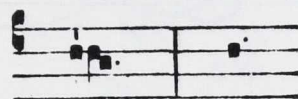
A

B

C

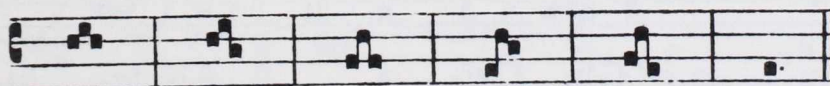
Zo'n figuur heet pressus.

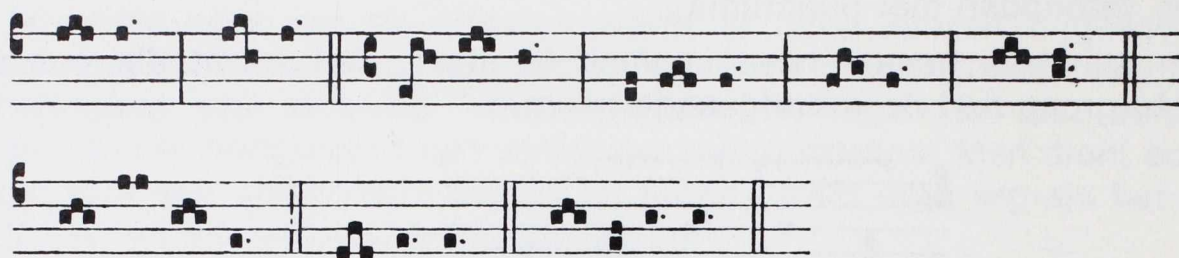
De ictus valt nu niet meer op de eerste noot van de neum, maar op het punctum ervoor. Dit is ook logisch als men bedenkt dat de pressus als een lange noot wordt gezongen en een lange noot altijd de ictus krijgt. Een pressus maakt van tweedelige groepen (A) driedelige groepen (B) en met behulp van een punt (C) ontstaan zelfs dubbele tweedelige groepen.

III Torculus

De torculus is een neum van drie noten, waarvan de tweede de hoogste is. De intervallen tussen de noten kunnen groter of kleiner zijn, de middelste noot echter blijft de hoogste.

v.b.

De torculus dient net zoals de podatus gezongen te worden met een lichte, soepele stembuiging. De eerste noot is de aanzet waar de andere twee als het ware uit voortkomen.

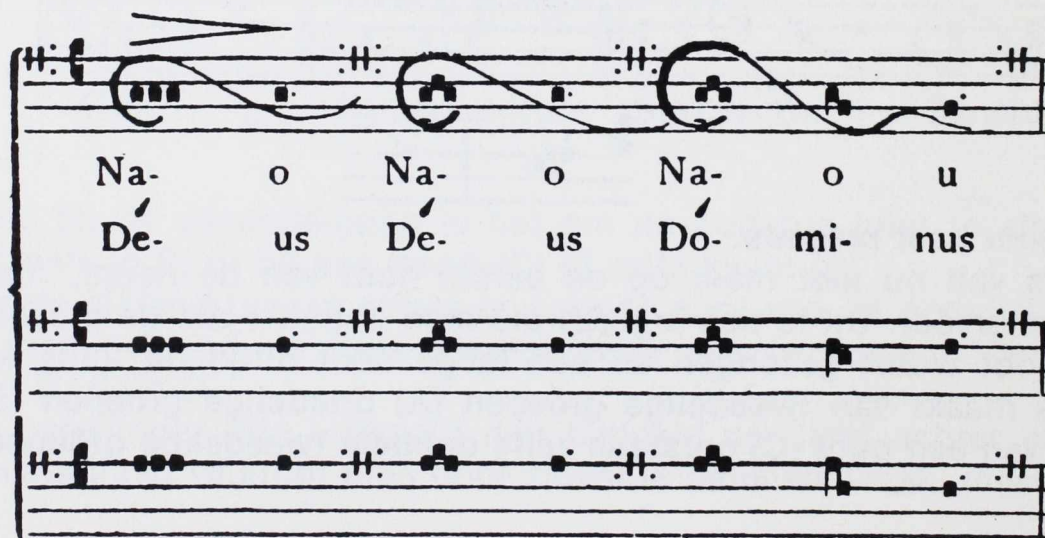
Onderstaande oefening is bedoeld om te oefenen in het legato-zingen van de torculus. Eerst wordt geoefend met kleine intervallen en geleidelijk met grotere.

De driedubbele noot aan het begin wordt eerst gezongen, daarna zingt men met de intentie van de driedubbele noot de torculus, alsof het een lange noot van drie tellen betreft.

Hiermee wordt bereikt dat niet drie noten achter elkaar gezongen worden alswel één groep, één lange noot, die in het midden even stijgt. Waak echter voor portamento.

A.
Seconden

v.b. met tekst, waarin het karakter van de torculus goed uitkomt.

B.
Tertsen

Nu- o Nu- o Nu- o- a
Pa- ter Pa- ter Do- mi- nus

enz. tot

Pa- ter Ky- ri- e Ho- sanna Ho- sanna Al- le- lu- ia

C.
Kwarten

Na- o Na- o Na- u Na- o- u
San- ctus Glo- ri- a

D.
Kwinten

Na- o Na- o Na- o- u
Qui tol- lis

IV Porrectus

De porrectus is een neum van drie noten, waarvan de middelste de laagste is. Deze neum is het omgekeerde van de torculus.

Eerst wordt de noot gezongen gemerkt met een sterretje.

De vorm van de noot zegt niets over een eventueel portamento van de eerste noot naar de tweede, maar is zoals we eerder zagen (Kerkoraal 1 - 1983 blz. 9) historisch verklaarbaar.

Ook hier kunnen de intervallen variëren.

v.b.

Uitvoering van de porrectus.

Ook voor deze neum geldt: als één driedelige groep, zonder hoekigheid zingen.

A

Na- o Na- o Na- o Na- o- u
Pa- ce De- us San-ctus Ho- san- na

B

Na- o- u Do- mi- nus
Do- mi- nus San- ctus

C

Nu- o- a, *ens.*

Door toevoeging van een punt of punctum kunnen torculus en porrectus ritmisch veranderen.

Door een punt of punctum achter de neum te plaatsen wordt de laatste noot verdubbeld.

v.b.

De driedelige groep wordt een dubbele tweedelige groep.

v.b. met tekst

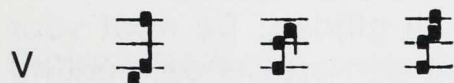
Ma-ri- a Ky-ri-e Tu- i
Ange-le De- i Ascendit
Per signum cru- cis Virgo Ma-ri- a Alle-lu- ia, alle-lu- ia

Wanneer een punctum vlak voor de eerste noot van een driedelige neum geplaatst wordt, wordt een pressus gevormd.

v.b.

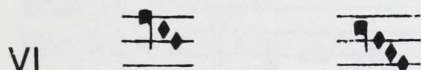
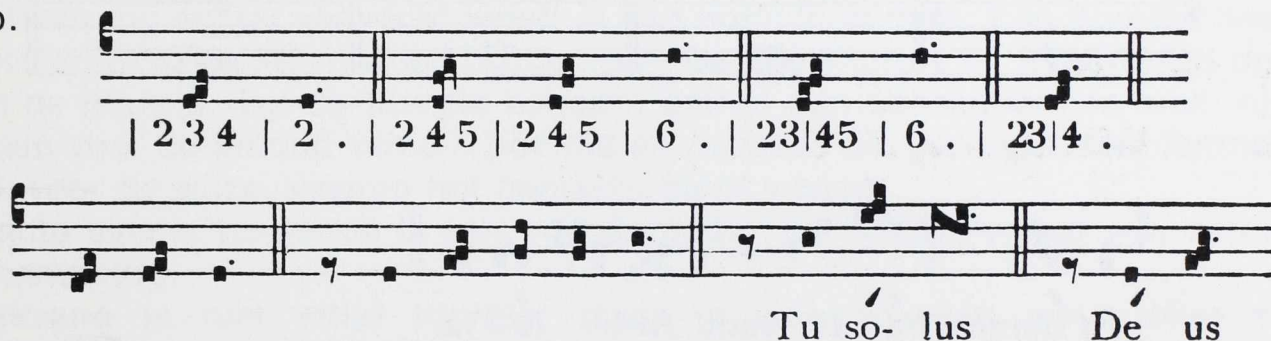
Zodoende wordt de driedelige groep veranderd in een dubbele tweedelige groep, met de ictus op de middelste noot van de neum.

Scandicus

De scandicus bestaat uit drie of meer noten die zich opwaarts bewegen. De intervallen kunnen groot of klein zijn.

v.b.

De Climacus is een groep van drie of meer dalen-noten.

v.b.

Zoals bij de voorgaande neumen het geval was, valt ook bij de scandicus en climacus de ictus op de eerste noot van die neum, tenzij anders is aangegeven.

In onderstaand voorbeeld is de verdeling van groepen te vinden, door te kijken naar het begin van de neumen of naar de ictus die gegeven is.

Er zijn noten verdubbeld door toevoeging van een punt of door het plaatsen van een punctum voor een noot (pressus).

v.b.

Het voordeel van het gebruik van neumen is dat ze in een oogopslag te herkennen zijn en we weten hoe ze uitgevoerd moeten worden. We kunnen onmiddellijk zien welke noten op een bepaalde lettergreep gezongen moeten worden. Door neumen te gebruiken is het gemakkelijker tekst en muziek tegelijk te lezen en te zingen.

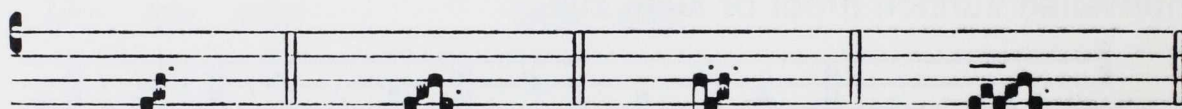
Het quilisma ■ ■ ■

Het tandnootje komt nooit alleen voor, maar altijd in het midden van een stijgende notengroep. In de meeste gevallen vormen de voorafgaande noot en de volgende noot een kleine terts.

Het steunpunt valt nooit op het quilisma maar altijd op de noot ervoor.

Men dient licht en vloeiend over de tandnoot heen te glijden. De noot voor het quilisma is licht verbreed als aanzet, van waaruit een stuwende werking naar boven moet uitgaan.

v.b.

v.b. met tekst

Et omnes. Fa-cti sunt. Al-le-lu-ia.

Alle-lu-ia. *p* San-ctus, *p* San-ctus, *p* San-ctus.

De liquescerende noot of vloeinoot ■

Deze kleine nootjes worden evenlang gezongen als alle andere enkelvoudige noten. Ze zijn vanwege de uitspraak geplaatst.

Als de articulatie geen probleem oplevert vindt men nooit een vloeinoot.

Alleen als de uitspraak van m.n. medeklinkers lastig is bij de overgang van de ene naar de andere lettergreep, treft men een vloeinoot aan.

Ook bij opeenvolging van klinkers, de u in au en eu, de i in eius, kan soms een liquescens nodig zijn.

v.b. Communio "Circuibo" bij "in tabernaculo eius" en "cantabo, et psalmum".

(zie G.R.I. blz. 297)

wordt vervolgd
J. Leenen

Geraadpleegde literatuur:

J.B. Ward "Muziek Vierde Jaar", Desclee, Doornik 1952.

L. Coenen "Cursus Gregoriaans" Utrecht pag. 21-22-23.

Op 18 september j.l. kreeg Drs. Jan Boogaarts tijdens een plechtige eucharistieviering de hoge Pauselijke onderscheiding in de orde van St. Silvester uitgereikt.

Tijdens deze eucharistieviering hield Mgr. Hendriks de hieronder gepubliceerde homilie.

Jubilaris en meevierenden in dit jubileum als kerkmusicus!

Ongetwijfeld zijn er onder de aanwezigen die over kerkzang en kerkmuziek veel meer weten te vertellen dan ik. Niet in het minst ook U jubilaris zelf.

U zult uw zegje daar ter zijner tijd telkens over doen.

Wat van mij echter verwacht wordt is een homilie er over. Een homilie heeft met kerkzang en kerkmuziek dit gemeen, dat het liturgie is, integrerend deel van de liturgie. Tot de liturgie behoren brengt zijn consequenties mee, niet alleen voor de inhoud van die homilie en de tekst die gezongen wordt, maar ook voor de wijze, waarop het gebracht moet worden.

Sancta sancte tractanda is een oud gezegde: het heilige vraagt een heilige behandeling.

Kerkzang is niet altijd liturgie, maar in vele gevallen wel, zeker als onderdeel van de eucharistie.

Wat is liturgie?

We kunnen een kerk bezoeken om haar te bezichtigen, er koor en orgel te beluisteren. Dat is nog geen liturgie beoefenen. Ik zeg niet, dat er onder zulke bezoekers niet zijn die bidden. Er zijn er, die altijd bidden, wat ze ook doen.

Wie echter een kerk bezoekt om de liturgie, komt er iets doen samen met God en de anderen. Liturgie is een spel, een samenspel. De hemelse Vader is de Toeschouwer, zijn kinderen spelen het spel; Gods eigen Zoon gaat daarbij voorop en maakt het mede tot "Opus Dei", "Gods werk", een goddelijk spel. Sint Petrus zegt tot heel het volk Gods: "Draagt als een heilig priesterschap geestelijke offers op, die welgevallig zijn aan de Heer". (1 Petr. 2.5).

We kunnen ons ten allen tijde persoonlijk tot God wenden naar eigen smaak en kunnen, en God, die ons door en door kent, ziet er met welgevallen op neer, als we ons geven zoals we zijn. Hij kent zijn pappenheimers, als ik het zo mag zeggen.

Maar Hij heeft ook te kennen gegeven, op welke wijze Hij zelf wil dat we Hem als volk Gods benaderen. In het Oude Verbond gaf Hij rechtstreeks allerlei liturgische wetten voor zijn volk Israël. Daarnaast inspireerde de Heilige Geest Mozes, David en allerlei Godsmannen, soms zelfs het hele volk tot lofzangen, dankliederen en boetepsalmen, die bijbelse gezangen werden en worden nog steeds in onze liturgie gezongen. We gaan er bij

staan als het liederen zijn uit een der vier evangeliën, zoals de Benedictus van Zacharias, het Magnificat van Maria en het Nunc Dimittis van de grijze Simeon. Monniken zingen ze dagelijks.

In het Nieuwe Testament bepaalde Christus wat liturgie was door instelling van zeven erediensten, die wij de sacramenten noemen. Jezus deed het ook door een Kerk te stichten, die kon aanwijzen wat tot liturgie behoorde en wat niet.

We kunnen ook buiten de liturgie Gods lof bezingen en dat zal eveneens Hem waardig moeten geschieden, wil het ons heilzaam zijn, maar als het liturgie is voelen we ons opgenomen in Gods eigen werk. Dan zullen we meer dirigenten moeten zijn van werk wat er van Gods weg is, dan oorspronkelijk componist, al zal iedere componist van een godsdienstig lied hopen dat het ooit officieel in de liturgie wordt opgenomen, zoals dat in de loop der tijden telkens gebeurde.

Ons liturgisch spel moet mooi zijn, onze Toeschouwer met een hoofdletter waardig. We zullen de creatie van de Heilige Geest, de goddelijke liturgie van de Kerk, stijlvol en aesthetisch verantwoord dienen uit te voeren. De componist moet er op dat moment buiten blijven; hier is een dirigent nodig om te brengen wat verwacht wordt. Alle meespelers moeten niet voortdurend onnodig voor verrassingen worden geplaatst, die eer storend dan stichtend werken. Meespelers in de liturgie zijn alle aanwezigen die meevieren, al zou hun rol uiterlijk ook op een figurantenrol lijken.

Liturgie is eredienst, **cultus**. Cultuur en cultus zijn twee woorden van gelijke stam; het een heeft de betekenis van vervolmaking van mensenwerk gekregen, het andere werd eredienst aan God. (cultus latriae "aanbidden") of aan zijn heiligen (cultus duliae "vereren"). Cultuur doet aan kunst denken. Van de kunst zei Goethe, "Het beste is nauwelijks goed genoeg". Hoeveel te meer geldt dat voor de liturgie. Schoonheid en liturgie behoren bij elkaar. Terecht worden er schone kerken gebouwd en altaren met bloemen versierd. Terecht wordt er gerepeteerd om zo mooi mogelijk in de liturgie te musiceren en te zingen.

Moet onze liturgie in alle opzichten af zijn? De vraag alleen al is dwaas. In alle opzichten af, dan zou dit werk Gods geen mensenwerk meer zijn, door mensjes uitgevoerd. De mogelijkheden liggen in iedere kerk verschillend.

Maar we mogen blij zijn dat ons liturgisch spel ook iets weg heeft van een amateurstoneel van kinderen die voor vaders en moeders in een zaal spelen. Die ouders genieten ergens van, van de achtergronden van hun spelende kinderen, van wat er in hen omgaat, waardoor er voor hen in dit spel iets is, wat het allerbeste beroepsspel hun niet zou kunnen geven.

Zo is het ook in de liturgie:

de hemelse Vader, onze Toeschouwer, ziet achter de coulissen, weet wat onze mogelijkheden zijn, of wij met onze talenten woekeren; als Vader leeft Hij volledig met ons mee, met elk van ons.

Vanouds werd er gezegd: "Ipsum cantare aedificare est" "Zingen is opbouwen, zingen is stichten". Cultuur komt uit een kultuurdrager voort en doet daardoor vanzelf ook aan kultuuroverdracht. Zo moet liturgie of cultus uit een biddende ziel opborrelen en zo ook anderen tot bidden brengen.

Pater van Meurs liet een oudje zeggen:
We zongen ielken Zondag
de mis ook mee op 't koor.
"Oew zang wekt op tot bidden"
zei mennigmaol pastoor.

Maar even later staat er dan, dat het ook wel eens was "tot steurnis ien 't gebed". Beide mogelijkheden zal de kerkzang in de gaten moeten houden en uiteraard op de eerste mikken. Dit is alleen maar mogelijk als we biddend zingen en zingende bidden.

Kerkzang moet echt zijn, van harte en oprecht gemeend; dat is ook te horen.

"Zingen is tweemaal bidden", zei Augustinus", één keer diep in ons binnenste en dat ziet God, één keer uitbundig naar buiten en dat sticht de medemensen".

Wie anderen weldoet plukt er zelf ook vruchten van, jubilaris. Wie anderen sticht, sticht ook zich zelf. Niemand geeft wat hij zelf niet heeft. Innerlijk gebed is onmisbaar voor kerkgezag, dit vraagt er om. Een ongelovig orgelspeler in de kerk bekende dat dit spel vanzelf een gebed in hem ging worden.

Diep verdriet zingt niet, tenzij om er uit te komen. "Uit de diepte roep ik tot U, o Heer". Als een zanger of zangeres niet meer mee zou zingen in de kerk, zou hij of zij uit de put gehaald moeten worden.

"Laat muziek een lichtpunt in uw leven zijn," schreef mij een blindgeborene. Geloof doet zingen, hoop doet zingen, hoop verblijdt. Liefde doet zingen. "Cantare amantis est" werd er van ouds gezegd. "Zingen en minnen dat hoort bij elkaar". Het wemelt van liefdesliedjes. Waarom zou de liefde Gods, uitgegoten in onze harten door de Heilige Geest, ons niet doen jubelen. Het moge dan hier of daar nog wat spontaan ongecultiveerd komen, maar de aanleg is er. Wat allemaal in de kerk kan en niet kan, zullen we van elkander en de Kerk moeten leren. David ging spelend en dansend de ark vooruit en toen zijn echtgenote zich daaraan ergerde, nam hem God in bescherming.

Psalm 33 spoort ons als zovele anderen psalmen tot gejubel in de eredienst aan. "Heft Jaweh een jubelzang aan; gezang is een lust voor de vromen!..." Al wat een mens moet doen laat God aangenaam voor ons zijn. De onmisbare spijzen zijn door Hem smakelijk gemaakt. Welnu de Heer heeft gezegd:

"Er moet altijd gebeden worden". Licht het dan niet voor de hand, dat bidden naast last ook wel een lust kan zijn. Laat het in de kerk op zijn tijd ook gerust volop feest zijn. Het apostolaat van muziek en zang, van groen en bloemen, moet er zijn kansen krijgen. In het Nieuwe Missaal begint de rubriek over kerkzang met de woorden: "Christenen, die in de verwachting van de komst des Heren samenkomen, worden door de apostel vermaand, dat ze als uit één mond psalmen, hymnen en geestelijke liederen zingen". Het kan op zijn tijd ook in stilte meezingen zijn.

Zingt voor God en zingt goed voor Hem!

Jubilaris.

Omdat er meer missen zonder homilie zijn dan met een homilie, denkt men wel eens dat de homilie maar een versiering van de Heilige mis is en geen onderdeel, dat er eigenlijk altijd moest zijn; ze ontbrak niet in de synagogedienst bij de joden en dus wellicht ook niet in de oerchristelijke tijd. Omdat er meer stille missen zijn dan gezongen, denkt men wel eens dat kerkzang alleen maar een versiering is van de Heilige Eucharistie. De realiteit is anders; de gezongen Heilige Mis is de normale en de gelezen mis een verschraving er van. De zang hoort er van huis uit bij.

Kerkzang en kerkmuziek zijn in de liturgie een werkelijk bestanddeel er van; dat moge jubilaris U in uw leven verblijden tot veler heil ook van wie er mee van mogen genieten.

Op naar steeds hogere volmaaktheid naar een hemelse liturgie in de eeuwige woontenten!

Homilie uitgesproken tijdens
de H. Mis op 18 september
in de Walburgiskerk te Arnhem
door Mgr. Hendriks.

mededelingen

GREGORIAANS GEZONGEN TE:

Breda, Begijnhof, Catharinastraat:

Elke 1e zondag van de maand van september t/m juli: Vespers.

Aanvang: 17.00 uur.

Elke 3e zaterdag van de maand van september t/m maart: H. Mis.

Aanvang: 19.00 uur.

Helmond, Kapel Clarissenklooster

Elke zondag: Hoogmis, aanvang 9.00 uur.

Helmond, Kapel St. Lambertusziekenhuis:

Elke 1e zondag van de maand: van september t/m juli en op 1e Kerstdag, 1e Paasdag en 1e Pinksterdag: Vespers. Aanvang 18.30 uur.

Elke zondag: Hoogmis, aanvang 10.00 uur.

Helmond, St. Jozefkerk:

Elke 2e en 4e zondag van de maand: Hoogmis. Aanvang: 9.30 uur.

Mamelis (Vaals) St. Benedictusberg:

Elke dag: 5.00 uur metten en lauden

7.30 uur priem

9.30 uur terts en hoogmis

12.15 uur sext

14.00 noon

17.00 uur vespers

20.30 uur completen

Stiphout, (bij Helmond) St. Trudokerk.

Elke 3e zondag van de maand: Hoogmis.

Aanvang: 10.00 uur.

WARD CENTRUM NEDERLAND

Gregoriaanse uitgaven:

Graduale Romanum (1974)	f 40,—
Cantus Selecti (herdruk)	f 15,—
Liber Cantualis (1978)	f 14,—
Liber Cantualis comitante organo	f 30,—
Psalterium Monasticum (1980)	f 70,—
Liber Hymnarius	f 78,—

Studieboeken:

Dom Gajard: Grondslagen van het Gregoriaans ritme	f 5,—
H. Nolthenius: Muziek tussen Hemel en Aarde	f 90,—

Platen;

23e en 33e zondag door het jaar St. Jozefkoor Helmond	f 18,90
Liber Cantualis St. Jozefzangertjes Helmond	f 15,—
Venite Exultemus Abdijkoor Grimbergen	f 18,90
Verder zijn alle platen van de Benedictijnen van Solesmes o.l.v. Dom J. Gajard en Dom Jean Claire te verkrijgen	f 27,—

U kunt uw bestelling plaatsen bij:

Ward Centrum Nederland,
Willem Prinzenstraat 43,
5701 BC Helmond
Telefoon: 04920 - 45597

Portokosten zullen in rekening worden gebracht.

BEGINNERSCURSUS GREGORIAANS

Het Gregoriaans is voor sommigen een bekend begrip. Voor anderen iets nieuws. Feit is dat de laatste jaren een toenemende belangstelling bestaat voor deze eeuwenoude muziek die haar oorsprong vindt in gebieden ver van ons land en door de tijden heen typisch West-Europees is geworden.

Niet alleen als muziek voor de kerk heeft zij een grote waarde, ook cultuur-historisch gezien heeft zij een grote invloed gehad op de ontwikkelingen in de muziek van later tijden.

Om allen, die hiermee kennis willen maken daartoe de gelegenheid te geven, organiseert het Ward Centrum Nederland een beginnerscursus.

De cursus start in januari 1984 op de dinsdagavonden:
10/1; 17/1; 24/1; 31/1; 7/2; 14/2; 21/2; 28/2; 13/3 en 20/3.

De 10 avonden worden gegeven in het "Theo Driessen Instituut" (10 minuten van het station) te Helmond, en omvatten 2½ uur per avond.

Er wordt o.a. gewerkt aan:

- stemvorming cursisten
- à vue zingen
- ritme
- notatie
- uitspraak van het latijn

De kosten bedragen (inclusief het cursusmateriaal) f 100,—

U kunt zich opgeven door een briefje te sturen naar

Ward Centrum Nederland
Willem Prinzenstraat 43
5701 BC Helmond
Tel. 04920 - 45597

Tevens dient U f 100,— over te maken op Rabobank nr. 17.10.50.851 t.n.v. Ward Centrum Nederland.

Bevestiging na ontvangst betaling.

DIRIGENTENPRAKTIKUM

Dirigenten: opgelet.

Het blijkt steeds meer dat Gregoriaans op die plaatsen waar het in de kerken funktioneert, het dikwijls beter gezongen wordt dan voorheen.

Veel hangt af van de dirigent, zwaait hij maar wat of kent hij zijn materie?

Om aan U die in de praktijk met koordirectie Gregoriaans te maken krijgt, een handreiking te bieden, organiseert het Ward Centrum Nederland een

DIRIGENTEN - PRAKTIKUM

Praktisch werkend met de deelnemers worden tips en ervaringen aan die deelnemers doorgegeven.

Voor de dirigenten een goede gelegenheid om hun kennis in deze op te frissen, bij te houden en uit te breiden.

Binnen het tijdsbestek van één dag zal aan de hand van het proprium van Pinksteren en Missa XI aandacht geschonken worden aan:

- het geven van stemvorming;
- chironomie;
- relatie tekst en melodie;
- algemene directie-regels.

Deelname aan deze dag staat slechts open voor hen, die een koor dirigeren. Het maximum aantal deelnemers bedraagt 20.

PROGRAMMA

- 9.30 uur Stemvorming, mogelijkheden vanuit het repertoire.
- 10.30 uur Koffie/thee
- 11.00 uur Algemene directieregels en repetitie-indeling.
- 12.00 uur Lunch
- 13.30 uur Chironomie
- 15.00 uur Thee/koffie
- 15.30 uur Praktische toepassing, met bespreking. Enkele deelnemers dirigeren een daartoe aanwezig koor.
- 17.30 uur Sluiting.

Plaats: Theo Driessen Instituut"
Willem Prinzenstraat 43,
5701 BC Helmond

Datum: 26 mei 1984

Kosten: inschrijving f 15,—. Lunch f 7,50

Docent: Silvère van Lieshout

Bevestiging: na ontvangst betaling.

N.B. Plaatsing geschiedt op volgorde van binnenkomst van de inschrijfformulieren.

U kunt zich opgeven door een briefje te sturen naar

Ward Centrum Nederland

Willem Prinzenstraat 43

5701 BC Helmond

Tel. 04920 - 45597

Tevens dient U het inschrijfgeld over te maken op bankrekening nr. 40.93.07.297 t.n.v. Ward Centrum Nederland.

EX ORE INFANTIUM

Het Kerstnummer van Ex Ore Infantium is geheel gewijd aan het Gregoriaans. Dit nummer is te bestellen bij:

Lennards Instituut

Steegstraat 16

Roermond

WARD CENTRUM NEDERLAND

muziek-pedagogisch instituut

VERZORGT

KURSUSSEN IN HET KADER VAN DE WARD-OPLEIDING

KURSUSSEN GREGORIAANS VOOR KOORZANGERS EN DIRIGENTEN

EEN GRATIS "INFORMATIE-BULLETIN"

Inlichtingen bij:

Ward Centrum Nederland

Willem Prinzenstraat 43

5701 BC Helmond

Tel. 04920 - 45597

